

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูปการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการปรับวิธีคิด เปลี่ยนวิธีสอน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การเรียนรู้อย่างรอบด้าน การที่กลมกลืนกับวิถีชีวิต เมื่อพิจารณาหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธที่ว่าพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ตามหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ยิ่งสร้างความมั่นใจว่าโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการเริ่มต้นการปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงดังที่สมเด็จพระพุทธาจารย์ ได้กล่าวไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวกันว่าสอดคล้องกับรากฐานของสังคมไทย ยังไม่มีครั้งใดที่จะตรงเหมือนกับครั้งนี้

การดำเนินงานของโรงเรียนวิถีพุทธจึงเป็นหลักของการศึกษาที่จะพัฒนามนุษย์สู่ชีวิตที่สมบูรณ์ ซึ่งทุกท่านที่ร่วมโครงการ ทั้งผู้บริหาร โรงเรียน ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้รับผิดชอบ โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ เขตพื้นที่การศึกษา คงได้ตระหนักและประจักษ์แล้วว่านักเรียนในโครงการ มีการพัฒนาด้านกาย ศีล จิต และปัญญาอย่างเป็นองค์รวม และต่อเนื่องมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นทุกขณะ

วัด ถือว่าเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา^๑ “บ้าน” หรือชุมชนไทย เมื่อครั้งในอดีตมี “วัด” เป็นศูนย์รวมจิตใจในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาการศึกษา หรือกิจกรรมอันเป็นประโยชน์แก่ชุมชน “บ้าน” หรือชุมชนจะร่วมกับ “วัด” โดยการสนับสนุนที่สำคัญจาก “โรงเรียน หรือราชการ” ร่วมกันดำเนินการในลักษณะ ๓ ประสาน “บ้าน วัด โรงเรียน” หรือ เรียกโดยย่อว่า “บวร” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักและเห็นความสำคัญในบทบาทของ “บ้าน วัด โรงเรียน” ในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงมีแนวพระราชดำริที่จะให้ดำเนินการจัดตั้งวัดขึ้นคู่กับชุมชนเพื่อเป็นพุทธสถานในการประกอบกิจการของสงฆ์ในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา จึงเป็นชีวิตที่เรียนรู้และพัฒนาไม่มีวันจบ อันเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการทรัพยากรบุคคล ที่มีลักษณะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต คิดเป็น เชี่ยวฉลาด กล้าแกร่ง อดทน เพียรพยายาม คิดเห็นได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

^๑กระทรวงศึกษาธิการ, วัดจะมีส่วนรับภาระและจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติได้อย่างไร สกส, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๕๖.

ในขณะที่เดียวกันก็เป็นสังคมที่เป็นประโยชน์ และเป็นสังคมที่น่าอยู่ ร่มเย็น สันติสุข ทั้งหมดนี้ได้ปรากฏในคำสอนของพระพุทธศาสนาและโรงเรียนวิถิพุทธแล้ว จึงเป็นที่น่าชื่นชมว่า ยังมีโรงเรียนวิถิพุทธมากขึ้นเพียงใด ประเทศไทยจะน่าอยู่มากขึ้นเพียงนั้น แต่โรงเรียนวิถิพุทธจะทำงานเพียงลำพังไม่ได้ เพราะหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้ถูกสืบทอดผ่านศาสนทายาทคือพระภิกษุสงฆ์มากกว่า ๒,๕๐๐ ปี จนถึงวันนี้

ถึงแม้ว่าปัจจุบันมีโรงเรียนเข้าสู่โครงการโรงเรียนวิถิพุทธเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม แต่โดยทั่วไป ยังมีสถานการณ์ที่ชี้ให้เห็นว่า ยังไม่สอดคล้องกับแนวโรงเรียนวิถิพุทธ อย่างเต็มรูปแบบ เพราะปัญหาต่างๆ เช่น เด็กนักเรียนและเยาวชนขาดความตั้งใจ ความเอาใจใส่ต่อการเรียนการสอน ขาดโรงเรียน มาสาย แต่งตัวไม่สุภาพเรียบร้อย ขาดความรู้ หลบหนีไม่เข้าเรียน ขาดระเบียบวินัย พุดจาไม่สุภาพเรียบร้อย ขาดความเสียสละต่อประโยชน์ส่วนร่วม ไม่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ครู อาจารย์ เด็กนักเรียนทะเลาะ ก่ออาชญากรรมเป็นต้น

ถ้าหากบุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจที่ดีพอในกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยบูรณาการหลักธรรมจริยธรรมประยุกต์เข้าไปในเนื้อหาวิชาที่สอน หรือกิจกรรมการเรียนการสอน และมีบรรยากาศปฏิสัมพันธ์และกัลยาณมิตรที่ดีพอแล้วจะสามารถทำให้การเรียนการสอนเกิดผลสัมฤทธิ์ได้^๒

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธใน ๓ ด้าน คือ ๑) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ คือ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ๒) ขั้นตอนการจัดสภาพองค์กร พัฒนาศักยภาพการพัฒนาผู้เรียน และการดูแลสนับสนุนทุนในการดำเนินงาน ๓) ขั้นตอนติดตาม ประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน และศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปขยายผลเพื่อการปรับปรุง แก้ไขและพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธให้มีประสิทธิภาพต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถิพุทธเขต คลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒

^๒กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถิพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., พ.ศ. ๒๕๔๖), หน้า ๒๕.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาจากเอกสาร ตำราวิชาการ และวิธีการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ๓ ด้าน ๑) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ คือ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ๒) ขั้นตอนการจัดสภาพองค์กร การพัฒนาบุคลากรการพัฒนาผู้เรียน และการดูแลสนับสนุนทุนในการดำเนินงาน ๓) ขั้นตอนติดตาม ประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ขอบเขตด้านพื้นที่ได้แก่ผู้บริหาร ครู ในโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ จำนวน ๑๒๖ คน ได้มาโดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างแบบสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan^๗ แบ่งตามสัดส่วนในแต่ละโรงเรียน โดยแสดงเป็นตารางดังนี้

	ชื่อโรงเรียน	จำนวน ผู้บริหาร	จำนวน ครู	รวม ประชากร
๑	โรงเรียนวัดพระยาสุเรนทร์	๑๐	๒๑	๓๑
๒	โรงเรียนกลางคลอง ๒	๓	๑๘	๒๕
๓	โรงเรียนวัดคูบัว	๖	๑๕	๒๑
๔	โรงเรียนวัดเป็นทอง	๖	๑๙	๒๕
๕	โรงเรียนบ้านหนองจะแห่	๖	๑๘	๒๔
	รวม	๓๕	๙๑	๑๒๖

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระยะเวลาในการศึกษา ค้นคว้าและผู้วิจัยประมาณ ๖ เดือน โดย ตั้งแต่เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

^๗บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : สุริยวิทยาสัน, ๒๕๔๕), หน้า ๗๒.

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ เพื่อศึกษาการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธเขต คลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ผู้บริหารที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ผู้บริหารที่มีตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๕.๖ ครูที่มีเพศ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๕.๗ ครูที่มีวุฒิการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๕.๘ โรงเรียนวิถีพุทธขนาดเล็ก มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๕.๙ โรงเรียนวิถีพุทธขนาดกลาง มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๕.๑๐ โรงเรียนวิถีพุทธขนาดใหญ่ มีความคิดเห็นต่อการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒ แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑. การดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึงบ้าน วัด โรงเรียน ร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธใน ๓ ขั้นตอน คือ ๑) การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ คือ การร่วมคิด ร่วมวางแผน

๒) ขั้นตอนการจัดสภาพองค์กร การพัฒนาบุคลากรการพัฒนาผู้เรียน และการดูแลสนับสนุนทุนในการดำเนินงาน ๓) ขั้นตอนติดตามประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๒. โรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง โรงเรียนที่มีการบริหารจัดการศึกษาตามแนวทางหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เพื่อความสำเร็จทางการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ เน้นการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น โดยใช้หลักธรรม หรือหลักไตรสิกขา ซึ่งได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา

๓. การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง การพัฒนาในด้านดำเนินการจัดสภาพองค์กร การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาผู้เรียน และการดูแลสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาให้นักเรียนมีพฤติกรรมในโรงเรียนทั้งดงาม หรือดีขึ้นใน ๔ ด้าน คือ ด้านกาย ด้านศีล ด้านจิตใจ และด้านปัญญา โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักในการพัฒนา

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ได้ทราบการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒

๑.๗.๒ ทำให้ได้ทราบการเปรียบเทียบการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เขตคลองสามวา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๒